

ХРИСТО БОТЕВ - „НА ПРОЩАВАНЕ“

ПЪТЯТ, БОРБАТА И СВОБОДАТА В ПОЕМАТА

В Ботевата поезия личностното присъствие на човека се измерва с голямата любов към родината. За поета това е жертвеният път на сърцето, път - към смъртта. Всеки, който тръгва към майчината прегръдка на родината, поема пътя на жертвената смърт.

Борба и смърт в Ботевата поезия стават синоними. Те определят началото и края на дългото пътуване към свободата на родната земя. Но преди още изборът да е направен, лирическият герой носи в съзнанието си миражната, мамеща усмивка на смъртта, която е неговата годеница, но и невеста пред олтара на родината. А самият акт на венчавката е смъртта на героя. Тя донася баладно безсмъртие и слава на Ботевия лирически АЗ, а на родината-майка - свобода.

Проблемната синонимна двойка - борба и смърт - се обогатява с още едно символно значение: свободата на България. Триадата: борба - смърт - свобода, очертава проблемно ядро, което движи поетическото действие, определя дълбочината на човешкия размисъл и условно проектира началото и края на страшния, но славен път на лирическият герой от Ботевата творба „На прощаване“.

Началото на голямото пътуване към родината и нейната свобода е предопределено от личния интимен мотив за действие на поетичния АЗ. Тръгването по страшния път на борбата („Дружина тръгва, отива...“) е винаги лично, интимно, човешко решение. Като една истински патриотична, духовно извисена и свободолюбива личност бунтовникът поема пътя на борбата. Той е ръководен от чувство за отговорност и дълг към отечеството си. За свободния дух смъртта в битка за чест и правда е много по-достойна и красива, отколкото жалкото робско примирение и всекидневната борба за оцеляване. Така Ботевият герой, непокорен и свободолюбив, решително тръгва по избрания от него път на борбата, водещ към смъртта и безсмъртието в името на свободата.

Бунтовникът осъзнава, че вероятната „награда“ за неговата жертвеност ще бъде смъртта му, което ще причини тъга на тези които го обичат. Загрижен за тях, отговорен за съдбата им, той споделя категоричното си решение с най-скъпия на сърцето му човек – майката. Той иска прошката ѝ, защото само това ще намери хармония между личен и национален избор. В своята изповед-монолог пред майката героят търси нейната благословия. Думите-обръщения към нея преминават в изповед, изпълнена с омраза към тирана. Бунтовникът зове своята „майка-юнашка“ с клетвено слово да предаде неговата ненавист към тирана, вярва в силата на майчината клетва:

*Но кълни, майко, проклинай
Таз черна турска прокуда...*

Глаголното повторение „кълни“, „проклинай“ и алитерацията „таз турска черна прокуда“ задълбочават действителната сила на отрицателните чувства към поробителите.

Пътят към победата е нееднозначен и лъкатушен, изпълнен с перипетии и драматични обрати. Но той е избран категорично и връщането назад е немислимо. Бунтовникът осъзнава, че смъртта му, най-вероятният изход от борбата за свобода, е болка за майката и най-висока цена, която трябва да заплати за осъществяването на своя идеал:

*Аз зная, майко, мил съм ти,
Че може млад да загина...*

Възкликанието: „ах утре, като премина през тиха бяла Дунава“ е израз на духовното пречистване, а според християнската символика-прераждане за нов живот с нова вяра. „Бяла Дунава“ е символната граница между човека-емигрант и героя-борец за свобода. Непокорното сърца на лирическият герой въплъщава бунтовния дух на

една цяла епоха. Това е време на високи мечти и стремления, в което българинът страда от робската действителност, но е готов да промени съдбата си. Най-свещеното и неприкосновено място за него е домът-интимна сфера за човешка радост на неговото сърце „мъжко-юнашко“. Робството разкъсва духовните връзки на бореца с либе, майка и родна земя. Борбата е единствен път към свободата на родината и към обичта на най-близките. Решението на бунтовника е дълбоко осмислено и мотивирано, защото не се бори само за поруганата семейна чест, а за свободата на цял народ: „на глас тичам народен“.

За този, който е предпочел пътя на борбата, смъртта обаче е по-реалният изход. Тя е вътрешно преживяна и лирически изразена. Картината на евентуалната смърт е много близка до представите на народа за юнашка гибел, възпята в хайдушките песни. Освен това съдържа характерни детайли от родното пространство. Бялото месо на героя е по „скали“ и „по орляци“ - наравно с небето, с което се измерва могъществото на освободения дух, а черните кърви са в черната земя. Колоритът в бяло и черно подчертава страданието в трагичното извисяване на героя. Видението на тази страшна и прекрасна смърт води към убедеността на бореца за свобода, че още непосветените, невръстни братя ще видят и ще запомнят неговата саможертва. Те също ще поемат славния път на борбата:

*И кога, майко, пораснат
Като братя си ще станат -
Силно да любят и мразят...*

Така още в лирическия увод и във въображаемата картина на гибелта, в единството на смисловите противоречия е заложено и легендарното в страшния път към победата.

Във въображението на бунтовника се появява и картината на свободата, в логическа връзка с другата картина. Победното завръщане на героя, композиционно е отделено от картината на гибелта, но двете части в творбата не са смислово противопоставени. Между свободата (победата) и смъртта няма разлика. Двете думи заветни „Свобода и смърт юнашка!“ не са свързани със съюза „или“, което би придало алтернативност в отношенията между тях, а със съюза „и“, което ги прави равнопоставени. Ботев преосмисля девиза „Свобода или смърт!“ от хайдушкия епос в „Свобода и смърт юнашка!“ с категоричната яснота на тезата за единството на свободата и смъртта по страшния, но славен път на борбата.

Завръщането на сина е съществен момент от пътя към победата. Предадено е пестеливо и изразително, по ботевски експресивно. Противопоставителният съюз „ако“, с който започва тази картина разкрива цялата условност на преживяването. Щастието е ярко изразено. Чрез глаголите в градация „берете“, „късайте“, „плетете“, се показва силната радост на народа, който кичи победителите с бръшлян и здравец-цветя символи на славата, щастието и свободата. Бунтовникът не е сам. Той е с най-близките на сърцето си хора, защото вече е достигнал своя идеал-свободата. Сега той може да обича и да бъде обичан като свободен човек в свободна страна. В края на тази картина, авторът прекъсва красивото видение, защото дългът вече зове героя:

*Пък тогаз...майко прощавай!
Ти, либе, не ме забравяй!
Дружина тръгва, отива...*

Така, воден от любовта си към отечеството и омразата към тиранина, лирическият герой тръгва по страшния, но славен път на борбата. Защото свободата е най-висшата ценност, която определя стойността на човешкия дух.

Стихотворението на Ботев, като гениално поетическо продължение на героичната традиция от хайдушкия епос, утвърждава идеята, че пътят на борбата е единствения път към свободата, макар да е и страшен, и славен. С гениалната си поезия и героичния си подвиг, с единството между думи и дела, с историческите прозрения за миналото, настоящето и бъдещето на нашия народ, Христо Ботев очертава път, по който трябва да вървим, докато ни има.